

Halide Edib, Türk Modernleşmesi ve Feminizm

Leyla TOKSÖZ*

Ayşe Durakbaşa, *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, 262 s.

Kimi zaman haremde, kimi zaman sandık başında oyunu kullanan, kimisine göre evinin hanımı ve çocuklarının anası, kimilerine göre iş yerinde çalışan, beyaz yakalı işlerde parmak ucuyla gösterilen kişi hep aynı... Hep aynı kişi bu tanımların öznesi... Türk toplumdaki kadın imajı işte bu denli değişkenlik göstermiştir ve değişmeye de devam edecektir. Ayşe Durakbaşa da bu tanımlamaları yapanlardan, ama küçük bir farkla. O, bu tanımlamayı bir gelişme dönemi içinde göstererek ve bu döneme ve dönemin kadınlara örnek olarak da Türk tarihinin hem içinde görülen, hem de kimi zaman pek de içine alınmak istenmeyen bir karakteri, Halide Edib Adıvar'ı Türk modernleşmesinin içinde inceleyerek bu tanımlamayı yapıyor. Gün gelmiş Halide Edib Cumhuriyet'in asi kızı olmuş, gün gelmiş modern Türk kadını imajının çizilmesinde idol olmuş, gerek üniformasını giyip sıcak çatışmalara katılması, gerek hanım hanımcık giyinip gözlemlerini yazmasıyla Atatürk'ün ve Türk halkının beğenisini ve sevgisini kazanmış. Fakat zaman geçtikçe Atatürk ile olan ideolojik anlaşmazlıkları onları ayrı yönlerle sevk etmiş ve Halide Edib'in Türk resmî tarihinin dışına itilmesine, hatta sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur.

Ayşe Durakbaşa, bu eserinde, Halide Edib'i özellikle mercek altına alıyor, ki Türk modernleşme tarihini farklı bir perspektiften de değerlendirebilelim ve feminist bir bakış açısından dönemi ve modernleşme sürecini inceleyebilelim. Halide Edib'in eserlerini, özellikle de anılarını okuyup incelerken Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan reformların dönemin kadınları üzerindeki tesirini, modernleşme ve gelenek arasında sıkışıp kalan kadınların yaşadıkları gerilimi Edib'in ağzından, yani birinci ağızdan ya da kimi zaman ikinci ağızdan öğreniyoruz. Bu anılardan ve eserlerden çıkartılan bir sonuç ise kadının Türk modernleşme tarihindeki rolünün hiç de pasif olmadığı, aksine modernleşme sürecinde kadınların da merkezi bir rol oynadığıdır.

Türk modernleşmesinde kadın modernleştirilen bir nesne olmakla kalmayıp, modernleştirme sürecinde özne rolünü de üstlenmiştir. Bu rolü kimi zaman eğitilmiş bir anne olarak üstlenmişler, kimi zaman da -Halide Edib örneğinde olduğu gibi- kadınların gelişmesi ve eğitimlerinin daha yüksek bir seviyede olması için ne türden çözümler üretebileceği konusunda planlar-projeler geliştirmek suretiyle oynamışlardır. Bu yüzden Türk modernleşmesinde kadın hem dönüştürücü, hem de dönüştürülmesi gereken

* Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi.

toplumsal bir beden gibi algılanmıştır. Durakbaşa'nın eseri bu yüzden kadının tarihin neresinde olduğuyula ilişkili bir sorunun cevabını veriyor ve bunu sadece Türkiye ile sınırlamayıp modernleşme süreci ve feminizm gibi genel kavramlar çerçevesinde de irdeliyor. Durakbaşa'nın kitabının sonuna geldiğimizde ise, kadının tarihin yaratılmasında ki aktif rolünü ve önemini bir kez daha anlıyoruz.

Ayşe Durakbaşa'nın -Essex Üniversitesi'nde yaptığı doktora çalışmalarına ve tezine dayanan- *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm* adlı kitabı iki kısımdan oluşuyor. Eserin ilk kısmında; Türkiye'de feminizm, modernizm, kadınların özgürleşmesi ve modernizm arasındaki ilişki ve milliyetçilik ve Türk aydınlanmasının feminizmle olan ilişkisi gibi konulara yer verilmiş. İkinci kısımda ise, Halide Edib'i merkeze alarak Cumhuriyet tarihini, o dönemdeki kültürel yapıyı ve feminizm ortamı okuyucuya aktarılır.

Kitabın giriş kısmında yazar Türkiye'de feminizm üzerine yaptığı gözlemleri anlatır. Yazar Türkiye'de kadın incelemelerinin başlangıcını 1990'lara dayandırır, 1980'lerde ise bu alanın Batı kaynaklı ve sadece küçük bir feminist kesimin tekelinde olduğunu belirtir. 1980'lerde kadınlar üzerine çekilen filmler, dönemin kadınlarının bağımsızlık ve cinsel özgürlük arayışı üzerine yoğunlaşmıştı. Günümüzde ise kadınların yazdığı günlükler, anılar, otobiyografik romanlar -Duygu Asena bu alanda gösterilen en önemli yazarlardan biri olarak anılabilir-, kadın dünyasını anlatan, onların seslerini birinci ağızdan duyan basılı yayın kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın konusunun karşımıza çıkarken büründüğü ifade ise "kadın sorunu"dur. "Kadın" kelimesi kendi başına sorunlu bir kelime olmasının yanı sıra, "sorun"un da bu tanımlamaya eklenmesi durumu içinden çıkılmaz bir hale getirir. Çünkü "kadın" kelimesi, S. Parker'in de çalışmalarında belirttiği gibi, ima ettiği anlamlar bakımından feminen grubu toplumda iki açıdan alt statüye iter. "Ayrımcı/cinsiyetçi" ve "aşağılayıcı/bakire olmayan" anlamları taşıması itibariyle kadın kızdaki ve erkekte ayrılmış olur (s. 15).

Yazar, kadın sorununun temelindeki ayrımcı mantığı açıkladıktan sonra kitabında feminizmin Türkiye'ye gelişinden bahseder. Türkiye'ye uygulama olarak feminizmin gelişini Kemalizme ve tek partili döneme dayandıran Durakbaşa, Kemalizm ve Kemalist kadınların yanı sıra modern şehir yaşamının da feminizme katkısını yadsımaz. Şehir yaşamının feminizme yaptığı katkının en önemli göstergelerinden biri, beyaz yakalı işlerde çalışan kadın sayısının şehirlerde artmasının kadın-erkek eşitliğine büyük fayda sağlamasıdır. Yaygın eğitim imkânları ve modern yaşamla kadının erkek karşısındaki statüsü değişmiştir ve buna mütakip olarak 1990'ların sonunda feminizm bürokratik elitlerden kurtulmuş, daha geniş çevrelere yayılmıştır. Durakbaşa ayrıca değişen bir olguya da dikkatimizi çeker ve Kemalist Cumhuriyet ideolojisinin bir cinsiyetsizleştirme ve yeniden cinsiyetleştirmeye mantığını da beraberinde getirdiğini belirtir. Bu dönemde meydana gelen gelişmelerle birlikte, özellikle eğitim alanında yapılan ataklarla, dönem içinde durum değerlendirmeleri yapılarak yeni erkeklik ve kadınlık tarzlarıyla geleneksel cinsiyet nosyonlarından bazıları geri sayılmış ve kötülenmiş, bazıları ise yeni bir bağlamda değerli bulunmuştur. Bu değerlendirmelerin sonunda ortaya çıkan ve bu süreçte kendini ortaya koyan yeni Türk milleti tanımları içerisinde Türk erkek ve kadınlarının eşit olarak kurduğu bir toplum ideali yer almaktaydı.

Bu bölümde yazar ayrıca, bir örnek olarak Halide Edib'in eğitim hayatı ve yaşam tarzıyla ilgili kısaca bilgi de vermektedir:

Halide Edib, geleneksel Müslüman bir evde özel hocalardan ders almasının yanı sıra, İstanbul'da bir Amerikan misyoner okulunda eğitim görmüştü. Lise eğitiminin son

yılında, özel ders aldığı hocalarından biriyle, ünlü bir matematik ve felsefe profesörü olan Salih Zeki Bey'le evlendi, o sırada gazetecilik ve yazarlık yolunda ilk adımlarını da atmıştı (s. 29).

Gazeteci yazar pozisyonunda bulunan Halide Edib, dağılmış bir imparatorluk ve yeni doğan bir milletin ortasında bulmuştu kendini ve milliyetçi feminist bir yazar olarak kariyerini çizmeye karar vermişti. Halide Edib'in bu kitaba konu olmasının sebebi ise Halide Edib'in hem örnek bir kadın yazar, hem de Atatürk'le ideolojik anlaşmazlıkları yüzünden tartışmalı bir şahsiyet olmasıdır. Bu anlaşmazlıklar sebebiyle kocası Anan Adıvar'la birlikte yurtdışına gitmiş, İngilizce olarak yazdığı bazı yazılarda da Kemalist Türkiye'nin bazı reformlarını ve rejimin despotik karakterini eleştirmiştir. Bu yüzden kitabın ikinci kısmında, Halide Edib'in tarihteki konumunu değerlendirmek için, anıları ve diğer eserleri incelenmiştir. Halide Edib, bir modernist ve feminist kimliğiyle incelenerek, modernist söylemde bütün dünyada modernist ve yeni kadın imajının çizilmesinde oynadığı rol mercek altına alınmıştır. Bu inceleme yapılırken Halide Edib yalnızca erkeklerle olan ilişkisi çerçevesinde değil, Türkiye'deki "öteki" diye tabir edilen kadınlarla ve Batılı kadınlarla da ilişkisi kıyaslama yapılarak incelenmiştir. Halide Edib hakkında böyle bir araştırmaya gidilmesinin nedenlerinden birisi de, feminist modernist yazarın Kurtuluş Savaşı anıları, o dönemde bir Türk kadınının yazdığı tek tarihsel kaynak niteliğinde olmasıdır. Eserlerinde Edib, ulusal tarihi yazarken kendi hayat hikâyesini de anlatmaktan geri durmamış ve kendini Milli Mücadele'nin içinde merkezi bir konumda gördüğünü okuyucuya hissettirmiştir. Fakat Halide Edib bir süre sonra sürgünden, olayların dışından bakan bir göz olmuş ve merkezden çekilmek zorunda kalmıştır, ki bu da dışardan bir göz olarak anılarını değerli kılar.

Kitabın giriş bölümünde feminizm kavramını değerlendiren Durakbaşa, feminizm tanımını için çeşitli aydınların fikirlerine yer vermiştir ve kadın ile erkek arasındaki farkı fark etmek ve yok etmek ya da farkı fark etmek ve kabul etmek kavramları üzerinde özellikle durmuştur. Farkı fark etmek konusunda kadınların erkeklerden daha hassas olduğunu çünkü kadınların öznelliklerini genellikle erkeklerden daha çok cinsiyetlendirmiş olarak yaşamakta olduklarını açıklıyor Durakbaşa. Halide Edib'in farkı ise "kadın" sıfatıyla hem erkeklerle, hem de farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurup, "kadın" için çizilen kalıpları kırıp, kültürel ve feminist karşılaştırmalar yapmasıdır. Bu yüzden Halide Edib'in Isabel Fry ve Grace Ellison'la nasıl tanıştığı, nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunuşları, bu iletişimin Türk milletine ve feminizmine nasıl katkıda bulunduğu konuları da Durakbaşa'nın kitabında detaylarıyla anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise feminizmin nasıl modernist bir kavram olduğunu açıklar Durakbaşa. Yazara göre; kadınlara çeşitli toplumsal rol ve işlevlerde bulunma hakkını vermesi ve modern hayatın bütün alanlarına erkeklerle eşit olarak katılabilmelerini sağlaması ile modern dünyanın eşit bireyleri arasında sayılmalarına hak tanıdığı için feminizm modernist bir kavramdır. Feminizmin köklerine iner ve kadın konumunun getirdiği zincirlerin sorgulanması ve buna mütakip gelen feminist talepler, eksiksiz yurttaşlık hakları ve kadınları korumak için alınan bazı tedbirler şeklinde feminist sorgulamanın başladığını belirtir. Feminizmin ana kaynaklarından birisi olarak kabul edilen Wollstonecraft'ın *Vindication*'ı üzerinde de eserde incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır; çünkü bu eser modern feminizmin köklerinin aydınlanma düşüncesi çerçevesinde geliştiğini ortaya koyar.

Üçüncü bölüme geldiğinde ise modernleşme, milliyetçilik ve Türk aydınlanması konuları karşımıza çıkar. Bu bölümde genel manada milliyetçilik nedir, kaynakları neler-

dir gibi sorular yanıtlanmaya çalışılırken, özele inildiğinde de Türk milletinin aydınlanmasının ideolojik kaynakları, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kurumsal reformlar ele alınarak Türk modernleşmesinin arka planı incelenmiştir. Ayrıca, ilk feminist faaliyetlerden olan Osmanlı'nın son dönemindeki milliyetçi paradigmaya kadın haklarının eklenmesinin de üzerinde durulmuştur.

Özele inildiğinde yapılan incelemelerden biri de Ortadoğu ve Türkiye'de cinsiyet rejimleri arasındaki farkın belirtilmesidir. Ortadoğu'daki klasik ataerkillikle Türkiye'deki ataerkil aile yaşamı arasındaki farktan söz ederken, Durakbaşa Kandiyoti'nin "klasik ataerkillik" tanımını da okuyucuya aktarır. Bu tanıma göre, "üç kuşağın birarada yaşadığı hanenin en yaşlı erkek üyesinin otoriteyi ve karar verme gücünü elinde tuttuğu bir yapı vardır ve ataerkil hiyerarşi yaş, cinsiyet, evlilik ve doğurganlık eksenine göre tanımlanır" (s. 87). Türk toplumuna bakıldığında ise "klasik ataerkillik" günümüzde hala aile hayatını normatif düzeyde yöneten temel cinsiyet rejimi olmasına karşın kentsel alanda "ataerkil aile-hane" hâkim bir yapı olmaktan çıkmıştır. Çoğu yeni gelişen milliyetçi ideolojide olduğu gibi, Türkiye'de de, ulusal direniş hareketlerine sağladığı katkıdan dolayı kadınların özgürleşiminin ölü açılmış ve bu da aile hayatına etkisini ataerkil aile yaşantısını sekteye uğratarak göstermiştir. Yeni kadın imgesi, kültürel otantikliğin simgesi olmakla kalmamış artık yeni bir misyona bürünmüş ve medeniliğin göstergesi olmuştur. Bu uğurda yerli burjuvazinin reformcu erkekleri kendileri ve ülkelerindeki kadınların "medeni" olarak adlandırılması için kadın haklarını savunmuş, feminizmin başlamasında öncü olmuşlardır.

Bu bölümde Durakbaşa, ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan reformları ve kadınların Osmanlı'daki statüsünü de incelemiştir. Reformların başlangıç noktasının II. I. Selim'e dek uzandığını, ardından sırasıyla Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Tanzimat Fermanı ve II. Meşrutiyet'in geldiğini vurgulamış ve bu reform hareketleriyle Osmanlı'nın değişen, dönüşen çehresini kısaca özetlemiştir. Kadınların sosyal hayattaki konumunun gerek edebiyatta, gerek gerçek hayatta nasıl eleştirildiği ve iyileştirilmeye çalışıldığı da anlatılmaktadır. Edebiyatta cariyelik, görücü usulü evlilik ve çok eşlilik gibi temaların eleştiri konusu olması, Osmanlı kadınlarının ilköğretimden yüksek teknik öğrenim aşamasına kadar yeni okul sisteminden yararlanabilmesi yeni reformlarla birlikte kadınların yaşamındaki değişim sürecini gözler önüne serer. Bu dönemde kadınların eğitimine özellikle vurgu yapılmasının temel sebebi ise, erkek reformcuların kadınların eğitimini çocukların yetiştirilmesi için önemli bulmalarıdır. Osmanlı'da yapılan reformları anlattıktan sonra Durakbaşa Osmanlı'da ve Cumhuriyet Türkiye'si'nde ilk feminist faaliyetleri aktararak bu bölümü sonlandırır.

Dördüncü bölüme geldiğimizde ise Türkiye'de modernizmin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. Bu konuda en etkin adımların Kemalist gruplar tarafından atıldığını görmekteyiz. Bunun sebebi ise Atatürk'ün modernist bakış açısı, feminizme ve kadın haklarına verdiği önem olarak gösterilebilir. Hatta bu kısımda, Atatürk'ün Osmanlı'daki kadının durumu üzerine yaptığı açıklamalardan da faydalanmaktayız. Atatürk'ün Türk kadınının hiçbir zaman bilgi edinme konusunda geri kalmadığını, Avrupalıların iftiralarnın aksine İslam'ın kadınları erkeklerden aşağı saymadığını belirttiğini görürüz. Bilakis, kadınların konumunun Bizans ve Acem medeniyetlerinin etkisiyle sosyal ve hukukî olarak gerilemiş olduğunu dile getirdiğini de öğreniriz. Bu sava göre medeniyet, insan hakları, demokrasi ve feminizm gibi terimlerin Türk kültürüne yabancı olmadığı ve bu kültürün içinde birer tohum halinde mevcut olduğu belirtilir. Bu görü-

şü Ziya Gökalp'in Türkçülük kavramı ve eski Türk boylarının özellikleri şekillendirmiştir. Kitapta ayrıca günümüzde oldukça tartışmalı bir konu haline gelen tesettür konusunda Atatürk'ün görüşlerine de yer verilmiştir.

Dinimizin tavsiye ettiği tesettür hem hayata hem fazilete uygundur. Kadınlarımız şeriatın tavsiyesi, dinin emri mucibinde tesettür etselerdi ne o kadar kapanacaklardı, ne o kadar açılacaklardı. (...) Eğer kadınlarımız şer'in tavsiye, dinin emrettiği bir kıyafetle, faziletin icabettirdiği tavr-ı hareketle içimizde bulunur; milletin ilim, sanat hareketlerine iştirak ederse bu hali, emin olunuz milletin en mutaassıbı dahi takdire men-i nefis edemez (s. 124).

Bu konuşmadan Atatürk'ün kadınları ne evine kapanan, cemiyet hayatından uzak bir cinsiyet, ne de Batılı olma sevdasıyla dinini, kültürünü unutan bir kesim olarak gördüğünü anlıyoruz. Halide Edib nerede nasıl davranması gerektiğini bilen, aklını ve kalemini en iyi şekilde kullanan modern bir kadın imajı çizmesiyle de Atatürk'ün sevdiği ve takdir ettiği şahsiyetlerden biri olmayı başarmıştır. Kurtuluş Savaşı sürecinde de bizzat cephelede bulunmuş, gözlemlerini kaleme almış ve bu sırada da Anadolu'da adım adım gezerek hem Anadolu insanını gözleme şansını elde etmiş, hem de örnek, modern bir kadın olarak prototip modern Türk kadını imajını çizmiştir.

Kitabın ikinci kısmına geçtiğimizde ise "Halide Edib'in Anıları Üzerine Eleştirel Bir Okuma" adlı bölüme karşılaşıyoruz. İkinci kısmın ilk bölümünün, yani beşinci bölümün başlığı ise "Cumhuriyet'in Resmi Tarihi ve Alternatif Tarihler"dir. Resmi ve alternatif tarihlerle Halide Edib'in anılarının ilişkisi nedir diye ilk bakışta aklımıza takılsa da bölümü okudukça sorularımızın cevaplarını almaktayız. İlk olarak resmi ve alternatif tarihleri kimlerin yazdığına dair ipuçları verir Durakbaşa ve iki kişinin ismi geçer: Halide Edib ve Afet İnan. Afet İnan, Atatürk'ün manevi kızı ve bir tarihçi olmasının yanı sıra Cumhuriyet'in sadık kızı olarak tanımlanır, Halide Edib ise Cumhuriyet'in isyankar kızı. Bu tanımlamalara rağmen Halide Edib, Afet İnan'a göre yaşı ve deneyimi itibarıyla yüksek bir statüye sahipti, çünkü Osmanlı'nın son döneminde her safhada boy göstermiş, Kurtuluş Savaşı'nda desteğini esirgememiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda yeni bir kimlik kazanma sürecine tanıklık etmiştir. Halide Edib için, tarihin yazımına şahitlik etmiş ve en sıcak noktalarda bulunup bunları kaleme almıştır demek yanlış olmaz. Halide Edib'in tarih yazılarına baktığımızda ise o dönemdeki bazı temaları geliştirdiğini görürüz. Örneğin küçümşenen yeni Türk unsuruna ve onun yetilerine yeni bir değer verdiğini görürüz yazılarında.

Afet İnan'ı ise Atatürk'ün "Türk Tarih Tezi"nin yazımında başkahramanlarından biri olarak tanımlayabiliriz. Yaptığı doktora tezinde de arkeolojik kalıntılar, iskelet yapıları ve Türklerin geçirdiği kronolojik evreleri inceleyerek Türklerin ırksal özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Afet İnan Atatürk'e körü körüne bağlıyken; Halide Edib'i fikirlerini çekinmeden Atatürk'e anlatma hususunda, onunla arasının bozulmasını bile göze alan bir kadın olarak görüyoruz. Halide Edib millî kurtuluş mücadelesindeki hizmetleri dolayısıyla onurlandırılmış olsa da Amerikan mandacısı olarak da bilinmektedir. Bunlardan dolayı Halide Edib iki yönlü bir imaj çizmiştir Türk milleti için. Birincisi örnek bir Türk kadını, modern bir vatandaş, Türk kadını için bir prototip iken; ikincisi, şeytani bir figürdür. İkinci karakteri nedeniyle, Atatürk devrimine ihanet eden iktidar hırslı olan bir kadın olarak tanımlanır. Bu ikinci karakteri yüzünden sürgüne gönderilmiş ve anılarını da sürgünde yazmıştır. Anılarını İngilizce yazarak Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini dünyaya duyurmak istemiş ve kendini İngilizce yazarken daha rahat hissetmiştir. Bunu daha sonra Türkçe'ye

kendisinin çevirdiği anılandaki eksik kısımlardan anlıyoruz. Edib, eserini Türkçe'ye tercüme ederken bir nevi oto-sansür uygulamıştır. Anılarında en çok dikkat çeken kısımlardan biri de savaş süresindeki Halide Onbaşı'nın anılandır. Hem bir askerî kimlik, hem de anne ve bir kadın olarak anlatır bu kısımda savaşın üzerinde bıraktığı izleri.

Yedinci bölüme geldiğimizde ise Halide Edib'in kültürel karşılaşma anlarına ve Türk feminist kimliğinin kuruluşuna şahitlik ediyoruz. Kültürel karşılaşma ilk olarak 1909 tarihine dayanır. Bu tarihte Edib, İngiliz eğitimci Isabel Fry'ın aracılığıyla İngiltere'ye gider. İki kadının tanışmaları bir yıl öncesinde Fry'ın Türkiye'ye gelip Halide Edib'le Türkiye'de kadınların eğitimi ve yapılabilecek reformlar hakkında konuşmalarıyla başlamış. Bu tanışma, hayat boyu süren, derin bir arkadaşlığı da beraberinde getirmiştir. Kadınların eğitimine büyük önem veren bu iki dost, bu konuda ellerinden geleni yapmak için çabalamış ve beraber çalışmalar yürütmüşlerdir. Halide Edib'in kadının eğitimine verdiği önemi, kadınların düşebileceği en küçük düşürücü durumu toplumsal asalaklara dönüştürmeleri olarak betimlemesinden ve bunu toplumsal bir tehlike olarak görmesinden de anlayabiliriz.

Diğer bir kültürel karşılaşma ise Grace Ellison'ın Türkiye'ye gelip gezmesi, Türkiye'deki kadınların konumunu merak etmesi, özellikle de haremdeki yaşayış tarzına olan merakı sonucu ortaya çıkmıştır. Bir müddet Türkiye'de kalıp gözlemler yaptıktan sonra gözlemlerini kitabında dile getirmiş ve Batı'nın harem fantazisine uymayan bir haremle karşılaşmış, Türk kadınlarının Batılı kadınlara göre daha şanslı olduklarını, en azından maddi ihtiyaçlarını karşılamak için evlenmek ya da güç durumlara düşmek gibi bir sıkıntılarının olmadığını *An English Woman in a Turkish Harem*'de ortaya koymuştur. Halide Edib'le bir konuşmasında İngiliz kadınlarının Türk kadınlarının ilerlemesi için kendilerinden ne istediğini Edib'e sorar ve aldığı cevap oldukça kesin ve serttir.

Söyle onlara şu yanlış anlaşılabilir 'harem' kelimesini dillerinden atsınlar, bizden, 'Türk ev'lerinde yaşayan kadınlar diye bahsetsinler. Söyle onlara, o kelimenin hayatımıza yüklediği o iğrenç atmosferi dağıtmaya çalışınlar. Hakikatte nasıl yaşadığımızı anlat onlara (s. 209).

Adivar sadece gerçeklerin saptırılmadan anlatılmasını ve günyüzüne çıkmasını istemiştir, bu sayede dışardaki kötü imajdan kurtulabilecektir. Ne var ki Ellison'ın kitabı uzak bir ülkeyi gezen, devrime tanıklık eden yabancı bir kadının bakış açısını gösterir ve elindeki gezi notları Batılı bir hanım seyyahın benlik fantezilerine ilişkin öyküleridir de aynı zamanda.

Sonuç bölümüne geldiğimizde ise kitapta genel olarak bahsedilen temalar özetlenmiştir. Yeniden özetlemek gerekirse, kitap boyunca Türkiye'de modernleşmenin cinsiyetlere dayalı süreçleri, modernist kadınların kimliklerinde cins ve sınıf dinamiklerinin etkileşimi ortaya konmuştur. Ayrıca Isabel Fry, Grace Ellison ve Halide Edib'in kültürel karşılaşmaları ve bunun değerlendirilmesi, sonuçları, kültürel feminizmdaki farklar ve feminist kimliklerdeki değişiklikler gözler önüne serilmiştir. Feminizmin tanımlarından Türk kadınının feminizmdaki rolüne, Edib ve Afet İnan karşılaştırılmasından Edib'in farklı çevrelerde takındığı maskeleri taşımadaki becerisine ve modernleşme sürecinin farklı toplumlarda farklı süreçlerden geçtiğine ve farklı biçimlerde ortaya çıktığına kadar değinen bu kitap kadın çalışmalarına önemli bir katkıda bulunmuştur ve Türk modernleşmesine farklı bir perspektiften bakma imkânı sağlamıştır.